

UDK: 316.472.4:323.266.3
323.266.3:316.32
Pregledni rad
5. III. 2019.

MARIJA NAKIĆ *

DAJANA ŠOŠIĆ **

JELENA DIKLIĆ ***

ULOGA DRUŠTVENIH MREŽA NA GRAĐANSKI AKTIVIZAM I RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA

SAŽETAK:

Razvoj digitalne tehnologije otvorio je vrata novim mogućnostima stvaranja i prenošenja informacija u različitim oblicima uz pomoć digitalnih medija. Civilno društvo sve češće preuzima i javne usluge koje država prestaje ili više ne uspijeva pružati te je svojevrсни korektiv državnim institucijama, osobito kada su one slabe i nedjelotvorne. Takve društvene promjene stavljaju pred građane i civilno društvo velik izazov. Internetski mediji, posebno društvene mreže, zahvaljujući mogućnosti interaktivne komunikacije na određen način utječu na razvoj političkoga aktivizma kod građana. Pomak od konvencionalnih medija (novine, televizija) na nekonvencionalne (internet) omogućava decentralizaciju komunikacije, otežava kontrolu i restrikcije i čini informacije te razmjenu mišljenja i stavova široko dostupnima. Tako se građanima preko društvenih mreža pruža prilika da sudjeluju u javnome diskursu, iznose mišljenja i stavove te raspravljaju o političkim i društvenim pitanjima. Nekada viđeni samo kao pasivni konzumenti, gledatelji postaju aktivni sudionici kao građani – izvor informacija (Perišin, 2004), što uvelike utječe na interakciju među građanima i razvoj kritičnoga mišljenja. Napredak tehnologije i razvoj društvenih mreža, također, omogućavaju lakše umrežavanje te poticanje razvoja određenih građanskih inicijativa. Time se ujedno otvaraju nove mogućnosti jačanja potencijala organizacija civilnoga društva za mobilizaciju građana za sudjelovanje u društveno korisnim programima i projektima, kao i općenito prostor podrške razvoju civilnoga društva. Svrha je ovoga rada istražiti kako upotreba internetskih medija odnosno društvenih mreža utječe i potiče razvoj građanskoga aktivizma i civilnog društva.

Ključne riječi: novi mediji, društvene mreže, građanski aktivizam, civilno društvo

* Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Osijek, marija.nakic@zagreb.hr

** Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Osijek, dajana.sosic@hrt.hr

*** Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Osijek, jdiklic@hgk.hr

UVOD

Civilno se društvo u javnosti često ističe kao važna komponenta u funkcioniranju modernoga demokratskog društva, a uključenost građana u relevantne društveno-političke procese u vidu tzv. građanskoga aktivizma smatra se ključnim pokazateljem vitalne demokracije. Upotreba se toga pojma posljednjih nekoliko desetljeća značajno proširila u društvenim znanostima, posebice u sociologiji i politologiji, dok sama ideja civilnoga društva ima dugu tradiciju u zapadnoj političkoj misli te je proizvod specifičnoga povijesnog razvoja i društveno-političkih prilika (Seligman, 1992).

Društvene mreže i internetski portali svojom rastućom ulogom u društvu značajno pridonose političkoj socijalizaciji. U političkoj komunikaciji virtualne zajednice pridonijele su boljoj interaktivnoj komunikaciji među ljudima koji su pristalice iste političke opcije, dok su, s druge strane, takva okupljanja iskoristili politički subjekti u cilju promocije svojih aktivnosti i propagandnih poruka za vrijeme političkih kampanja. Tako se pokreću mase kojima se nude političke informacije koje utječu na promjenu mišljenja i stavova o određenim političkim pitanjima. Primjer su veliki prosvjedi u arapskome svijetu 2010. – 2011. (zvani i Arapsko proljeće) koji su započeli u Tunisu u prosincu 2010. g., a zatim se proširili na ostatak Sjeverne Afrike i Bliskog istoka. U veljači 2011. g. uzrokovali su u Egiptu pad režima Hosnija Mubara, a ubrzo nakon toga i pad libijskoga režima Muammara al Gaddafija, nakon njihove četrdesetogodišnje vladavine. Organizacija tih prosvjeda uvelike se oslanjala na uporabu društvenih mreža *Facebook* i *Twitter* unatoč brojnim pokušajima državne represije i cenzure interneta.

U suvremenim demokracijama koje pružaju temeljni prostor za zaštitu ljudskih prava te slobodu udruživanja i govora, upotreba suvremenih informacijskih tehnologija i društvenih mreža osnažuje potencijal organizacija civilnoga društva za djelotvorniju mobilizaciju građana za sudjelovanje u društveno korisnim programima i projektima.

Civilno društvo sve češće preuzima i javne usluge koje država prestaje ili više ne uspijeva pružati te je svojevrsni korektiv državnim institucijama,

osobito kada su one slabe i nedjelotvorne. Takve društvene promjene stavljaju pred građane i civilno društvo velik izazov. Internetski mediji, koji su omogućili rast utjecaja platformi poput društvenih mreža zahvaljujući mogućnosti interaktivne komunikacije, na određen način utječu na politički aktivizam kod građana. Naime, tako im se pruža prilika da sami sudjeluju u javnome diskursu, iznose svoja mišljenja i stavove te raspravljaju o političkim pitanjima.

Cilj je ovoga rada utvrditi postoji li povezanost između upotrebe društvenih mreža i građanskoga aktivizma te utjecaj društvenih mreža, koje su u posljednje vrijeme postale globalni fenomen i rastući trend komunikacije, na građanski globalni aktivizam. Internet kao suvremen i sve više zastupljen medij komunikacije pogodan je i za promoviranje ideja, stavova te formiranje javnoga mišljenja. Aktivno građansko sudjelovanje ne podrazumijeva samo interakciju među građanima, organizacijama civilnoga društva i lokalnim upravama, nego zahtijeva suradnju i partnerstvo svih uključenih dionika. Takav pristup trebao bi dovesti do poboljšanja uključenosti marginaliziranih skupina građana u zajednicu. S organizacijama civilnoga društva građani mogu ohrabriti razvojne inicijative koje potječu iz zajednice i stvoriti osnove za razvoj čiji su korijeni u lokalnim zajednicama.

Stoga je u ovome radu bilo bitno istražiti koliko društvene mreže pridonose i olakšavaju razvoj građanskoga aktivizma i potiču građanske inicijative pomoću internetske komunikacije i alata društvenih mreža, te, u konačnici, kakve doprinose daju razvoju civilnoga društva.

TEMELJNE ZNAČAJKE UMREŽENOGA DRUŠTVA

Društvene mreže povezuju različite oblike komunikacijskih resursa. Društvene su mreže postale *mainstream* metoda komunikacije jer omogućavaju brzu razmjenu informacija o sebi, dijele fotografije i videozapise, pišu i koriste blogove i privatne poruke za komunikaciju s prijateljima, osobama s kojima dijele zajedničke interese, a ponekad i sa svima u svijetu koji koriste društvene mreže.

Stoga je razumljivo da uslijed stalnoga razvoja interneta raste i broj njegovih korisnika, a sve je veći broj i političkih stranaka koje svoje izborne kampanje temelje upravo na društvenim mrežama. U Hrvatskoj je takvo istraživanje tek u začetku, što ostavlja prostor za daljnji rad i napredak. Marija Volarević i Domagoj Bebić 2013. g. proveli su istraživanje metodom analize sadržaja (od 1. 3. do 31. 5. 2013. g.) na središnjim informativnim emisijama HRT-a i Nove TV, a utvrđeno je da se društvene mreže uistinu koriste kao izvor vijesti u televizijskome novinarstvu. Također su uočene određene razlike u izvještavanju o događajima s društvenih mreža između HTV-a i Nove TV. To je, prije svega, posljedica različite prirode i dužnosti na javnoj i komercijalnoj televiziji te različitoga gledateljstva kojem se javna i komercijalna televizija obraćaju (Bebić, Volarević, 2013). Rezultati toga istraživanja također upućuju na to da su društvene mreže postale neizostavan alat prilikom pretraživanja informacija te u komunikaciji ključnih aktera s korisnicima koju novinari prate te potom koriste kao izvor za vijesti. Društvene mreže odlikuje komunikacija, brz pristup relevantnim informacijama te izostanak kontrolnih mehanizama u obliku cenzure, a pomak s konvencionalnih medija (novine, televizija) na nekonvencionalne (internet, društvene mreže) omogućava decentralizaciju mreže komunikacije, otežava kontrolu i restrikcije, onemogućava potpunu cenzuru i dopušta pristup svakom tko to želi (Zirojević Fatić, 2014).

Jedan od velikih analitičara umreženoga društva, Manuel Castells, u svojoj knjizi *The Rise of the Network Society* (2000) daje uvid u razlike između staroga društva i novog, umreženoga društva. U industrijskome društvu okosnica produktivnosti su nove vrste energije i način iskorištavanja te energije na decentralizirani način. U umreženome, „informatijskom društvu“, baza produktivnosti su tehnologije koje se koriste za generiranje znanja, tj. temelj razvoja umreženoga društva su znanje i informacija (Castells, 2000). Castells također naglašava da je posebnost umreženoga društva generiranje novoga znanja kao temelj produktivnosti kompletnoga društva. Osim toga, on navodi da procesiranje informacija korištenjem tehnoloških rješenja

(npr. analiza financijskih izvještaja putem analitičkoga softvera) potiče kontinuirani razvoj i unapređenje informacijskih tehnologija, što dovodi do stvaranja novoga znanja. Castells taj razvoj naziva informacionalizmom (*informatio-nalism*) jer se on temelji na informacijskim tehnologijama čija je svrha konstantno proizvoditi novo znanje.

Castells smatra da je informacijsko, umreženo društvo proisteklo iz konvergencije dvaju neovisnih povijesnih procesa: a) informatičke revolucije koja je stvorila prijeko potrebnu tehnološku infrastrukturu toga društva i b) restrukturiranja industrijskoga kapitalističkog modela koji je nastojao nadvladati svoja ograničenja i inherentne kontradikcije. Važan nusproizvod globalnih gospodarskih procesa su bitno smanjene funkcije i moć nacionalnih država, ali one će ipak opstati, pa makar u ranome obliku, prije svega radi očuvanja nacionalnoga, odnosno kulturnog identiteta. Najveći udio imat će privremeni i povremeni rad, što bitno pogoršava položaj rada u odnosu na kapital (Castells, 2002). Sadašnja se informatička revolucija i u mnogim drugim aspektima bitno razlikuje od industrijske tehnološke revolucije. Jedna je od takvih razlika radikalno ubrzanje povratne sprege među otkrićima novih tehnoloških rješenja, njihove primjene i daljnega razvijanja i usavršavanja. U okviru nove tehnološke paradigme dolazi do velikoga ubrzanja kumulativnog slijeda povratnih informacija između procesa inovacija i procesa njihove upotrebe: korisnici inovacija ne samo da prihvaćaju i primjenjuju te inovacije, nego ih u procesu primjene često redefinišu i usavršavaju, čime se tehnološki napredak ubrzava i širi dosad nečuvenim tempom. Tako računala i komunikacijski sustavi imaju ne samo funkcionalnu ulogu, nego posjeduju i veliku dinamičku i kreativnu moć: korisnici informatičke tehnologije imaju mogućnost i poticaj da je dalje razvijaju, oni dakle i sami postaju inovatori (Mesarić, 2005).

Izum i razvitak interneta ubrzao je širenje novoga organizacijskoga modela informacijske epohe – mreže. Informacijske i telekomunikacijske mreže koje pokreće internet obuhvaćaju sva područja gospodarstva i društva, manifestirajući svoju superiornu učinkovitost i nedostižnu

prednost u odnosu na prijašnje centralizirane i hijerarhijske modele organizacije, tipične za industrijsku epohu. Internet je jedinstveni komunikacijski medij koji omogućuje trenutačnu komunikaciju među milijunima različitih jedinki raširenih po čitavome planetu. Prednosti interneta brzo su uočene: nakon 1995. g., prve godine širega korištenja internet protokola *World Wide Web*, došlo je do njegove vrtoglave i nezaustavljive planetarne ekspanzije.

Korištenje internetom u svim vrstama poslovanja sadrži golem potencijal rasta proizvodnosti. Nova, informatička ekonomija nastala je u posljednja dva desetljeća prošloga stoljeća, a Castells je naziva informatičkom jer njezina proizvodnost i konkurentnost ovise o sposobnosti njezinih aktera da „učinkovito stvaraju, obrađuju i primjenjuju informaciju zasnovanu na znanju“ (Castells, 2002).

Umrežena organizacija razlikuje se od tradicionalne organizacije tako što posjeduje fleksibilnu strukturu koja se uvelike oslanja na informacijske tehnologije, a sama struktura nastala je radi potrebe rada unutar globalnoga okruženja što predstavlja nove izazove za bilo koju organizaciju. Prema tom shvaćanju mreže, a ne organizacije, osnovne su radne jedinice umreženoga društva. Koliko je neka mreža uspješna zavisi od njezine povezanosti s ostalim mrežama i koliko je omogućena slobodna komunikacija unutar nje (Castells, 2002). Osim toga, Castells navodi da je umrežena organizacija baza informacijske ekonomije, a kao razloge za takvu tvrdnju navodi karakteristike umrežene organizacije kao što su fleksibilnost, inovativnost, prilagodljivost i generiranje novih informacija što omogućava upotreba informacijskih tehnologija u radu umrežene organizacije. Sama se mreža prema Castellsu definira kao „skup međusobno povezanih čvorova, gdje su čvorovi sjecišta krivulja koje povezuju ostale čvorove“. Sama mreža može se širiti i konstantno uključivati nove čvorove koji dijele zajedničke ciljeve i mogu funkcionirati unutar te prve mreže. Važno je napomenuti da se struktura mreže ne narušava ako se žele uvesti inovacije unutar nje (Castells, 2002).

BUDUĆNOST DRUŠTVENIH MREŽA

Digitalna revolucija i internet izazvali su goleme promjene u komunikacijama i društvu u iznimno kratkome razdoblju, ali i rasplamsali žučne rasprave. Generalni direktor *Microsofta* Antony Ballmaer u svojim javnim nastupima propagira tezu da je razvoj tehnologije prošao četiri revolucionarne faze i da je u tijeku peta tehnološka revolucija (Petrić, 2008). Shirky u svojim javnim istupima često ističe da smo sudionici pete komunikacije revolucije (Shirky, 2008). Smatra da je upravo ta peta komunikacijska revolucija omogućila da internet svoje korisnike pretvori u društvo, skupinu, zajednicu ostvarujući to istodobno pomoću dvosmjerne komunikacije (*many to many*) postižući više nego u ijednoj revoluciji prije (Petrić, 2008). Hrvatski srednjoškolfci koji su organizirali prosvjed protiv loše provedbe državne mature u travnju 2008. g., nisu fizički dogovarali akciju. Prosvjed su organizirali putem e-poruka, chata i *Facebooka*.

Sve promjene koje je digitalizacija medija donijela i što će u budućnosti donijeti, nije moguće u potpunosti predvidjeti. Stoga još više na značenju dobiva teza Mashalla McLuhana iz 60-ih godina 20. stoljeća – medij je poruka. Iako se iz današnje perspektive može polemizirati s tezama napisanim prije više od 40 godina, Henry Jenkins ne dvoji da se McLuhan može smatrati prorokom digitalne revolucije. Prorokom konvergencijske revolucije Jenkins proglašava Ithiela da Soulu Poola, koji je prvi upozorio na pojam konvergencije kao čimbenik promjena u medijskoj industriji (Jenkins, 2006). „Proces konvergencije medija modusa zamagľjuje granice među medijima, čak između „point to point“ komunikacije, kao što su pošta, telefon i telegraf i masovnih komunikacija kao što su tisak, radio i televizija.“ (Jenkins, 2006) Prema Castellsu, globalizacija i informacijska ekonomija uspostavili su mrežu tehnologije, bogatstva i moći koje istovremeno povećavaju globalni proizvodni kapacitet, komunikaciju i kreativne mogućnosti.

ULOGA DRUŠTVENIH MREŽA U GRAĐANSKOME AKTIVIZMU

Popularnost društvenih mreža proizlazi iz činjenice da omogućavaju interakciju i povezivanje uz relativno mal trošak. Kao što je već bilo navedeno, postoji niz istraživanja koja problematiziraju vezu između upotrebe raznih oblika medija i oblika društvenoga angažmana (Dahlgren, 2005; Putnam, 2000). Putnamovo je istraživanje (2000), primjerice, pronašlo pozitivnu vezu među konzumacijom raznih oblika tiskanih medija i uključenosti u društveno-političke aktivnosti zajednice, dok je televizija povezana s pasivnošću i povlačenjem u privatizirani prostor vlastita doma. Upotreba internetskih društvenih mreža omogućuje povezanost koja premošćuje prostorna i vremenska ograničenja, što koordinatorima udruga i njihovim članovima omogućuje višu razinu uključenosti u razne aktivnosti. Iz istih razloga očekuje se i pozitivna povezanost s aktivnom participacijom u zajednici koja nije u vezi s članstvom u klubovima i nevladinim udrugama (Krolo, Puzek, 2014.).

Neke odrednice društvenih medija zapravo su pokrenule društveni aktivizam u više smjerova. Uz Facebook, Twitter i slično, tradicionalni odnos između političke vlasti i građana, pojedina, te potencijalnih aktivista promijenio se u smislu olakšavanja suradnje, koordiniranja akcija i komuniciranja problema. Potpuni odjek toga fenomena možemo vidjeti kada je deset tisuća ljudi izašlo na ulice Moldavije u proljeće 2009. g. da bi prosvjedovali protiv komunističke vlade u svojoj državi. Ta je akcija dobila naziv *Twitter revolucija* jer su se sudionici toga prosvjeda organizirali preko Twittera. Nekoliko mjeseci poslije kada su se dogodili studentski prosvjedi u Teheranu, *State Department* iz SAD-a poduzeo je nesvakidašnji potez, a to je da su zatražili od samoga Twitter sjedišta da ne održe redovito održavanje mrežne stranice, kako sudionici tog prosvjeda ne bi ostali bez glavnog alata za organiziranje prosvjeda protiv reizbora predsjednika Ahmadinejada. Značaj društvenih mreža te povezanost s građanskim aktivizmom vidljiv je i iz činjenice da su društvene mreže odigrale i veliku ulogu u Arapskom proljeću, te su prepoznate kao mehanizam koji omogućuje planiranje

i interakciju velikoga broja korisnika i sudionika u relativno kratkome roku.

Koliko su društvene mreže zaista moćne u pogledu njihova kapaciteta da se putem njih organiziraju prosvjedi koji mogu srušiti kompletne Vlade, pokazuje činjenica da su se u prošlosti aktivisti definirali prema ciljevima, a sada se definiraju prema društvenim mrežama koje koriste za organizaciju prosvjeda.

ODREDNICE GRAĐANSKOGA AKTIVIZMA

Pojmom aktivizma bavili su se razni autori koji su istraživali pitanje građanskoga sudjelovanja u politici (Klandermans, 2003; Brady, 1999; Norris i sur., 2004), pri čemu je nakon 1970-ih postojao konsenzus u vezi s podjelom konvencionalnih i nekonvencionalnih oblika sudjelovanja građana u politici. Pritom se pod konvencionalnim oblicima u pravilu razumijevaju ponašanja u vezi s političkim izborima i strankama, poglavito glasovanjem na izborima, potom sudjelovanjem u izbornim kampanjama ili davanjem priloga strankama. Nekonvencionalni oblici obuhvaćali su ponašanja kao što su sudjelovanje u demonstracijama, bojkotiranje, zauzimanje zgrada ili zaustavljanje prometa (Franc, Šakić, Marinčić, 2007). No u suvremenim pristupima dolazi do izbjegavanja označavanja pokreta nekonvencionalnim iako su takva ponašanja, npr. prosvjedi, društveni pokreti i sve više, dobrovoljne aktivnosti u grupama za pritisak, civilnim udruženjima, zakladama i drugim organizacijama, također važan dio suvremene političke aktivnosti (Norris i sur., 1994).

Kao tradicionalni osnovni pristupi razumijevanju odrednica političkoga sudjelovanja, prije svega izborne participacije, ističu se sociološki, psihološki i ekonomski, kojima se pozornost istraživanja usmjerava na socijalne i demografske osobine, motive i stavove te procjene „troškova“ i „dobiti“ (Lamza Posavec, 2004). Danas se isti osnovi pristupi, i to uglavnom u slučaju izborne participacije (Lamza Posavec, 2004), primjenjuju i za razumijevanje širega raspona ponašanja građanskog ili civilnog aktivizma, pri čemu se, uz teoriju racionalnoga izbora, kao najvažniji teorijski okviri rabe teorija socijalnoga

kapitala i model civilnoga voluntarizma (Pattie, Seyd i Whiteley, 2003). Prema teoriji socijalnoga kapitala, općenito govoreći, političko sudjelovanje ovisi o razini povjerenja i dobrovoljnim aktivnostima. Model civilnoga voluntarizma (Pattie, Seyd i Whiteley, 2003) za razumijevanje građanskoga aktivizma ističe tri grupe odrednica: postojanje resursa (ekonomskih, obrazovnih i vremenskih), motivacije (osjećaj učinkovitosti, zainteresiranosti za politiku) te mehanizama mobilizacije (npr. izravan poziv bliske osobe ili poznanika). Empirijske provjere potvrđuju korisnost eklektičkoga pristupa jer nijedan od postojećih modela ne može sasvim zadovoljavajuće objasniti obrasce građanskoga sudjelovanja u pojedinim tipovima ponašanja (Pattie, Seyd i Whiteley, 2003; Norris i sur., 1994).

Tako Norrisova i sur. (1994) u istraživanju odrednica aktivizma u Velikoj Britaniji potvrđuju važnost strukturalnih odrednica (odnose se na resurse koji omogućuju sudjelovanje, a to su vrijeme, stupanj naobrazbe i prihod, za koje se očekuje snažna povezanost s političkim znanjima, vještinama i interesom za politiku), zatim stavovno-motivacijske, kao što su osjećaj političke učinkovitosti, povjerenje u institucije i osjećaj građanske dužnosti te mobilizirajući kao što su članstva u crkvama ili sindikatima, praćenje vijesti u medijima i neformalne socijalne mreže.

Principijelno uzevši, značajna pretpostavka za razvoj civilnoga društva jest afirmacija univerzalnih ljudskih prava, vrijednosti slobode, jednakosti, pravde, solidarnosti, kao i principa na kojima se temelji demokratska politička kultura, tj. principa tolerancije, nenasilja, poštovanja autonomije i različitosti, odnosno nesegregacijskoga odnosa prema drugome – u smislu rase, nacije, spola, manjina. Kada civilno društvo, jednako kao i pravna država, ne postupa po kriterijima i modelu demokratske političke kulture, dolazi do narušavanja procesa demokratizacije samoga civilnog društva, jednako kao i u slučaju samoga liberalnog poretka. Unutar samoga civilnog društva, dakle, dolazi do stvaranja elemenata autoritarne političke kulture. Razvoj civilnoga društva, kao što je rečeno, zahtijeva demokratsku političku kulturu, demokratsku socijalizaciju građana, kritičku javnost, afirmaciju univerzalnih ljudskih vrijednosti u porodici, obrazovanju,

na radnome mjestu, u kulturi, medijima, politici. (Vujadinović, 2008). Nove mreže donijele su velik napredak i promjene u brzini objave informacija. Internetske društvene mreže posjeduju nekoliko posebnih komunikacijsko-interakcijskih specifičnosti koje ih čine potencijalno zanimljivim agansom u objašnjavanju odnosa participacijskih praksi i mladih. Dosadašnja istraživanja, koja gledaju razne razine i oblike interakcije preko internetskih društvenih mreža, zaključuju kako dolazi do povećane komunikacije, odnosno da se razina socijabilnosti prema raznim parametrima povećava, nikako smanjuje.

GRAĐANSKI AKTIVIZAM U OBLIKOVANJU POLITIKA EU-A

Europske građanske inicijative novi su instrument predviđen Lisabonskim ugovorom (temeljnim ugovorom o funkcioniranju EU-a), koji omogućuje da milijun građana iz barem sedam država članica EU-a svojim potpisima pokrene novu zakonodavnu inicijativu na razini EU-a.¹ (<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/149/europska-gra%C4%91anska-inicijati>). Na internetskoj stranici Europskoga parlamenta nalaze se sve dostupne informacije o saslušanjima o građanskim inicijativama. Komisija ima tri mjeseca da ocijeni vrijednost inicijative i donese odluku. Europsku građansku inicijativu moguće je predložiti u svim područjima u kojima je Komisija ovlaštena podnijeti zakonodavni prijedlog, naprimjer u području okoliša, poljoprivrede, prijevoza ili javnoga zdravstva. Kako bi pokrenuli inicijativu, građani moraju osnovati „građanski odbor” sastavljen od najmanje sedam građana EU-a, rezidenata najmanje sedam različitih država članica. Članovi građanskoga odbora građani su EU-a koji imaju dovoljno godina da imaju pravo glasati na izborima za Europski parlament. Organizacije ne mogu organizirati građanske inicijative, međutim, organizacije mogu promicati ili podupirati inicijative pod uvjetom da to čine na potpuno transparentan način uz javnu objavu financijskih iznosa uložениh u po-

1 (<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/149/europska-gra%C4%91anska-inicijati>)

držku provedbi tih inicijativa.

Odgovor u obliku komunikacije službeno donosi Kolegij Europske komisije i on se objavljuje na svim službenim jezicima EU-a. Komisija nije dužna podnijeti zakonodavni prijedlog na temelju inicijative. Ako Komisija odluči podnijeti zakonodavni prijedlog, pokrenut će se redovan zakonodavni postupak: Komisijin prijedlog podnosi se zakonodavcu (u pravilu Europskom parlamentu i Vijeću, a u nekim slučajevima samo Vijeću) te, ako bude prihvaćen, prijedlog stupa na snagu.

Od pokretanja instrumenta Europske građanske inicijative do kraja veljače 2018. g., samo su četiri inicijative dosegnule ukupno traženi broj potpisa podrške građana EU-a te ih je Komisija uzela u daljnje razmatranje.

To su inicijative:

- 1) „Voda i odvodnja su ljudsko pravo! Voda je javno dobro, a ne roba!“
- 2) „Jedan od nas“
- 3) „Zaustavite vivisekciju“
- 4) „Zabrana glifosata i zaštita ljudi i okoliša od toksičnih pesticida“²

Općenito u posljednjih nekoliko godina pokazalo se da europske građanske inicijative imaju potencijal za jačanje transnacionalne participativne demokracije i osnaživanje aktivnoga europskog građanstva. Ipak za konkretnije učinke i rezultate na europske javne politike, potrebno je uložiti više napora u informiranje i osvještavanje građana o mogućnostima koje ovaj novi instrument pruža, ali i u bolje umrežavanje građanskih inicijativa i organizacija civilnoga društva sa stručnjacima za odnose s javnošću i korištenje društvenih mreža. Povoljno okruženje za razvoj civilnoga društva te kvalitete suradnje vlasti i organizacija civilnoga društva postupno se razvio u politički kriterij za članstvo u Europskoj uniji. U nastojanju da ponudi što kvalitetniju metodološku podlogu za praćenje razvijenosti civilnoga društva u zemljama kandidatkinjama za članstvo u Europskoj uniji, Europska je komisija 2013. g. razvila Smjernice za podršku civilnom društvu u zemljama zapadnog Balkana i Turske za razdoblje 2014. – 2020. Te

Smjernice donose detaljan niz pokazatelja za praćenje razvijenosti poticajnoga institucionalnog, pravnog i financijskog okvira za slobodu govora, slobodu udruživanja i razvoj civilnog društva, kao i pokazatelje za mjerenje razvijenosti kapaciteta samih organizacija civilnog društva i njihova potencijala za mobilizaciju građana u društveno korisnim programima i inicijativama (*European Commission*, 2013).

GRAĐANSKI AKTIVIZAM U HRVATSKOJ

U Hrvatskoj civilno društvo ima tradiciju, no politička klima tijekom 20. stoljeća onemogućavala je njegovo djelovanje i slobodan razvoj što je utjecalo na mentalitet građana i njihovu nesklonost civilnom udruživanju (Bežovan i sur., 2005). Prema izvještaju USAID-a iz 2011. g., civilni je aktivizam u Hrvatskoj u porastu, povećava se broj udruga, građani se više uključuju u događaje koje organiziraju nevladine udruge, a predstavnici nevladinih organizacija redovito sudjeluju u parlamentarnim odborima za ljudska prava, prevenciju korupcije, zaštitu okoliša, mlade i dr. Ipak neki od problema i dalje su prisutni, poput koncentracije udruga i organizacija u velikim gradovima, njihova slaba umreženost te politička podijeljenost među njima (Mendeš, 2006). Istovremeno, postoji strah koji se krije u medijskim grupama i redakcijama da će otvaranjem procesa izdavanja prostora digitalnoj publici brendovi vijesti biti u opasnosti da njihova vrijednost bude smanjena ili da će kakofonijom zbunjujućih glasova proizvodi postati zatamnjeni, javna sfera još maglovitija (Stamenković, Milenković, 2014). Ova dilema, smatra Kelly (2009), postaje realnija tim prije kada se zna da je sudjelovanje u građanskome novinarstvu nejednako, s tendencijom da interaktivne osobine mogu biti uzurpirane od maloga broja digitalnih korisnika. Jedan od pokazatelja građanskoga angažmana je i volontiranje u organizacijama civilnoga društva. U našem uzorku opće populacije 11,7 % ispitanika volontiralo je u barem jednoj organizaciji civilnoga društva, a 88,3 % ih izjavljuje da nije uopće volontiralo. EVS podaci pokazuju kako je 1999. g. postotak onih koji nisu volontirali bio 75,5 % (Črpić i Zrinščak, 2005), dok je u zadnje-

2 (<http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/149/europska-gra%C4%91anska-inicijati>)

mu EVS valu taj postotak iznosio 85,1 %. U drugome istraživanju o stavovima javnosti o nevladinim organizacijama iz 2005. g., postavljeno je pitanje o volontiranju u proteklih 12 mjeseci u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju (Franc et al., 2006). Podatci tog istraživanja pokazali su da je volontiralo samo 10,9 % ispitanika što je vrlo slično nalazu i u ovome istraživanju. Pojam građanske kulture upozorava na normativnu potrebu za građanskim uključivanjem kako bi demokracija funkcionirala (Dalhgren 2002).

I u Hrvatskoj građani postaju sve aktivniji na društvenim mrežama gdje se aktiviraju najčešće da bi pokrenuli neku inicijativu ili prilikom organizacije društvenih prosvjeda ili okupljanja. Civilno društvo u Hrvatskoj urbani je fenomen te se očituje veći broj udruga gdje je viša razina visokoobrazovanih ljudi. Tako se na području Republike Hrvatske civilno društvo organizira u obliku zadruga, sportsko rekreacijskih organizacija, trgovačkih udruga, skupina mladih i studenata, sindikata, strukovnih udruga, udruga branitelja, političkih i kulturnih udruga i mnogih drugih skupina pojedinaca.

Kada govorimo o civilnome angažmanu u Hrvatskoj, od osobite je važnosti pitanje angažmana mladih. Mladi, naime, predstavljaju važan resurs za opstanak i razvoj društva, no istovremeno su i jedna od dobnih skupina u populaciji koja je ponajviše pogođena društvenim procesima i promjenama poput globalizacije, tranzicije i gospodarskih kriza koje se trenutačno događaju, kao i promjenama povezanim uz ulazak u Europsku uniju (Ilišin i Radin, 2007).

Rezultati istraživanja koje je 2004. g. proveo Institut za društvena istraživanja Zagreb na uzorku od 2000 ispitanika u dobi od 15 do 29 godine života pokazuju da mladi kao najveće probleme u Hrvatskoj percipiraju nizak životni standard, nedostatak životne perspektive i nezaposlenost, dok se nedostatak interesa za društvena i politička zbivanja, nedovoljno sudjelovanje mladih u društvenim i političkim poslovima te masovan odlazak mladih stručnjaka u druge zemlje nalaze na dnu ljestvice najvažnijih problema mladih u Hrvatskoj (Ilišin, 2007). Tako, navodi Ilišin, mladi u slobodno vrijeme rijetko sudjeluju u aktivnostima poput bavljenja političkim, humanitarnim i volonterskim radom, posjećivanja tribina ili

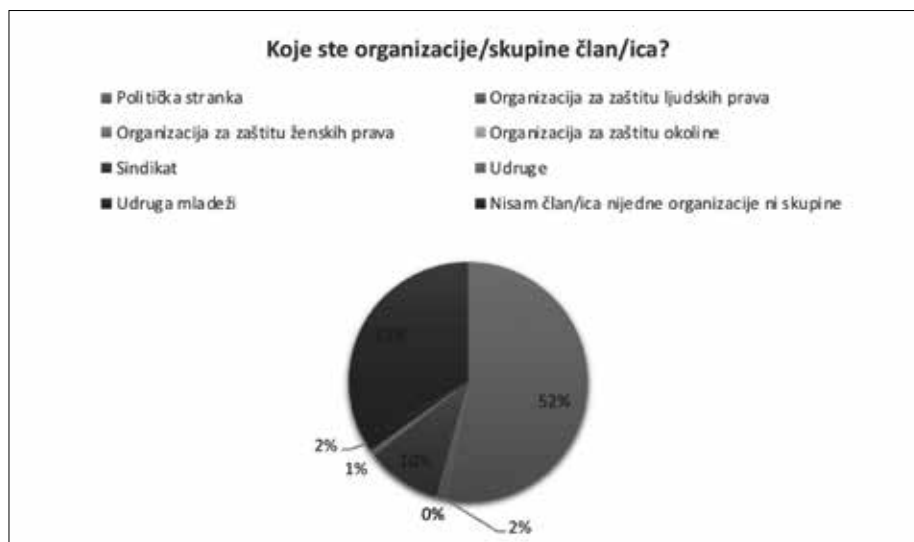
bavljenja honorarnim radom. Studenti čine zasebnu skupinu mladih koju od preostalog dijela mlade populacije razlikuje skup nekoliko važnih karakteristika. Studenti su više kritički orijentirani spram društvene stvarnosti i procesa nego ostali mladi, iskazuju veći interes za politiku, spremniji su na političku participaciju, imaju izraženiji demokratski potencijal (Ilišin 2008). Osim toga, mladi se u tranzicijskome društvu suočavaju s problemima neodgovarajućih zahtjeva tržišta rada, nezaposlenosti ili zapošljavanja na neodgovarajućim i privremenim poslovima nakon dugotrajnoga obrazovanja.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Cilj ovog rada bio je provjeriti sudjeluju li građani, na koji način te u kojim dimenzijama građanskoga aktivizma preko društvenih mreža. U radu je provedena analiza korelacije između upotrebe društvenih mreža i građanskoga aktivizma te utjecaj društvenih mreža. Provedeno je anketno istraživanje u potpunosti anonimnoga značaja na 230 ispitanika u gradu Zagreba. Anketni upitnik sadržavao je 25 pitanja zatvorena tipa s ponuđenim odgovorima nabravanja ili intenziteta. Anketa se provodila u rujnu 2018. g., periodu od mjesec dana u pismenome obliku. Istraživanje je sastavljeno neprobabilističkom metodom, korišten je prigodnom uzorku, ciljane populacije građana Zagreba. Anketu su provodile autorice rada. Kao zavisne varijable korištena su sociodemografska obilježja ispitanika kao što su spol, dob, status ispitanika na tržištu rada, obrazovanje, dok su nezavisne varijable definirane kroz pripadnost organizacijama i skupinama i korištenje društvenih mreža. Prilikom obrade podataka u analizi utjecaja društvenih mreža na građanski aktivizam i civilno društvo, koristila se kvantitativna (statistička) analiza – deskriptivna i inferencijalna statistika.

Analiza rezultata

Uvodni dio upitnika odnosio se na podatke o ispitanicima, dob, spol, obrazovanje i status ispitanika na tržištu rada te pripadnost organizacijama ili

Grafički prikaz 1.:
Prikaz odgovora na
anketno pitanje: Koje
ste organizacije/sku-
pine član/ica?

skupine. Uzorak čini 57 % žena i 43 % muškaraca. Veći broj ispitanika je visokoobrazovan (59 %), od čega je 8 % ispitanika završilo magisterij znanosti ili doktorat, 35 % diplomski, a 16 % preddiplomski studij, dok je 39 % ispitanika srednja stručna sprema. Većina je ispitanika, njih 48 %, između 25 i 49 godina, dok je 17 % starije od 60 godina i od toga 12 % umirovljenika, a u najmanjem udjelu zastupljena je dobna skupina mladih od 24 godine. 75 % ispitanika je zaposleno, a 11 % ispitanika izjasnilo se da su nezaposleni. Od ukupnoga broja ispitanika 121 ispitanik (53 %) pripadnik je političke stranke, dok njih 75 (33 %) nije član/ica nijedne organizacije ni skupine.

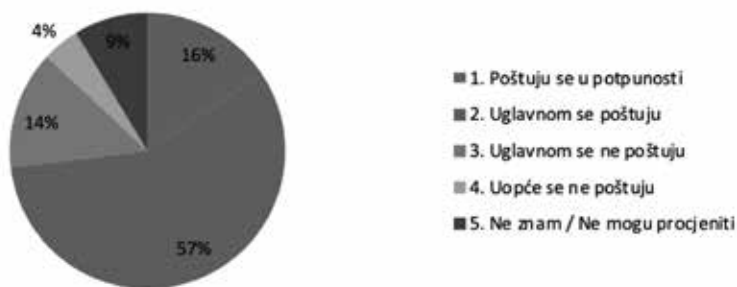
Jako mal broj ispitanika članovi su organizacije za zaštitu ljudskih prava, četiri ispitanika, dok nitko od ispitanika nije član organizacije za zaštitu ženskih prava i organizacije za zaštitu okoliša. Među ispitanima 23 ispitanika (10 %) članovi su sindikata, od kojih je njih 16 ujedno i član/ica političke stranke, što je vidljivo u Grafiikonu 1.

U drugome djelu upitnika zastupljena su pitanja o civilnome društvu, društvenom angažmanu te o društvenim mrežama. Pitanja su zatvorenoga tipa s ponuđenim odgovorima s obvezom odgovora na sva pitanja.

Grafički prikaz 2.:
Prikaz odgovora na
anketno pitanje: Što
je po Vašem mišljenju
posebno utjecalo na
hrvatske gospodarske
i socijalne probleme?

Koliko se u Hrvatskoj poštuju ljudska prava i sloboda građana?

Grafički prikaz 3.:
Prikaz odgovora
na anketno pitanje:
Koliko se u Hrvatskoj
poštuju ljudska prava
i sloboda građana?

Na pitanje *Što je po vašem mišljenju posebno utjecalo na Hrvatske gospodarske i socijalne probleme?*, ispitanici kao najveće probleme ističu gospodarske probleme, kriminal u pretvorbi i privatizaciji, mito i korupciju, nezaposlenost te tek onda nevrednovanje rada i znanja te krizu morala.

Kao što je prikazano u Grafikonu 2., 120 odgovora, odnosno 29 % ispitanika smatra da je loša politika HDZ-a posebno utjecala na hrvatske gospodarske i socijalne probleme, dok se na drugome mjestu po broju odgovora kao razlog gospodarskih i socijalnih problema ističu nemoral i kriminal poduzetnika.

Kao mjere poticanja na aktivno sudjelovanje mladih u društvu i lakše ostvarivanje njihovih posebnih interesa, najveći broj ispitanika odabrao je kao odgovor uvođenje obveznih obrazovnih programa o građanskim pravima i demokraciji, njih 70 (30 %). Na drugome mjestu po odabiru ispitanika (47 ispitanika, tj. 20 % ispitanika) mjera je zakonsko uvođenje obvezne kvote mladih u tijelima vlasti na svim razinama, dok je na trećemu mjestu po odgovorima s 36 odgovora (16 %) mjera uvođenje posebne kampanje informiranja za mlade.

Kao što je prikazano u Grafikonu 3., većina ispitanika smatra da se u Hrvatskoj uglavnom poštuju ljudska prava i sloboda građana.

Na pitanje *Koliko ispitanici smatraju važnim vrijednosti društvenoga i političkog poretka kao što su demokratski i višestranački sustav?*, 162 ispitanika, tj. 70 %, smatra važnim unutar društvenoga i političkog poredak, 56 ispitanika smatra uglavnom važnim, dok 12 ispitanika, tj. 5 % smatra nevažnim. Ispitanici koji smatraju nevažnim demokratski i višestranački sustav su iznad 30 godina starosti te posjeduju srednje strukovno obrazovanje.

Na pitanje s mogućnošću dvaju odabira *U kojoj ste mjeri spremni osobno sudjelovati u određanim aktivnostima s ciljem rješavanja problema?* svi ispitanici, njih 230, spremni su osobno sudjelovati kao glasači na izborima, dok je njih 124 uz glasovanje spremno sudjelovati potpisivanjem peticija i njih 120 uključenjem u političke stranke. Struktura odgovora na navedeno pitanje prikazana je u Grafikonu 4. Ispitanici koji bi sudjelovali u organizaciji štrajka nisu članovi političkih stanka nego drugih skupina. Vidljiva je pasivnost kod tih ispitanika, te da pojedini oblici građanskoga aktivizma nisu dovoljno iskorišteni. Najčešći su oblici građanskoga aktivizma oblici iz socijalne sfere u obliku humanitarnih akcija.

Ispitanici su vlastiti utjecaj na važne odluke o društvenome i političkom životu zemlje u najvećem postotku (47 %) ocijenili nikakvim, tj. 109

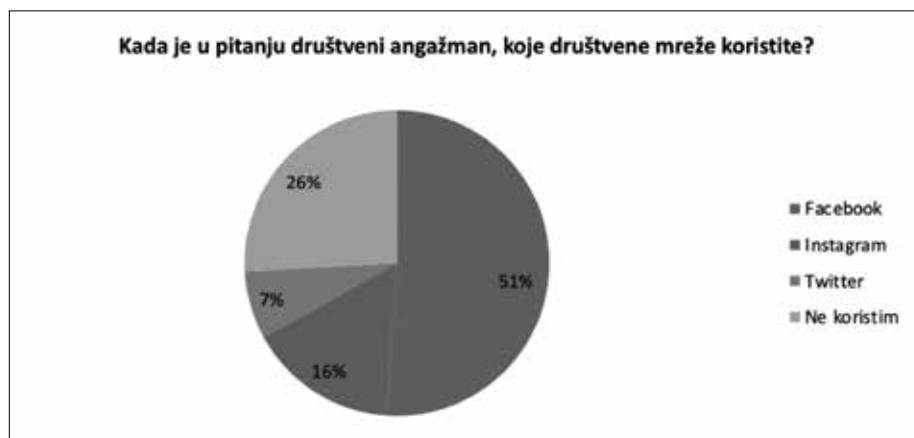
Grafički prikaz 4.: Prikaz odgovora na anketno pitanje: U kojoj ste mjeri spremni osobno sudjelovati u određenim aktivnostima sa ciljem rješavanja problema u društvu?

ispitanika smatra da nemaju nikakav utjecaj na donošenje važnih odluka po pitanju društveno-ga i političkog života zemlje.

Svi ispitanici koriste naprave visoke tehnologije bilo da je riječ o računalu, prijenosnom računalu ili mobitelu. Ispitanici koji su se izjasnili da ne koriste računalo i prijenosno računalo, njih 10, koriste često mobitel.

Na pitanje *Za koje svrhe najčešće koriste naprave visoke tehnologije?*, svi su ispitanici odgovorili da koriste za internet, dok njih 26 (11 %) nikad ne koristi naprave tehnologije za praćenje političkih zbivanja. Većina ispitanika nikada ne daje komentare koristeći naprave visoke tehnologije, njih 129, odnosno 56 %. Ispitanici

najviše koriste društvene mreže za informiranje o novostima, 135 ispitanika (57 %) često koristi društvene mreže u navedene svrhe, te njih 65 (28 %) ponekad. Ispitanici preko 60 godina, njih 30 (13 %) nikada ne koristi društvene mreže u svrhu informiranja. Većina ispitanika, njih 155 (67 %) nikada ne koristi društvene mreže za komunikaciju s političarima. Također, većina ispitanika, njih 161 (70 %) nikada ne koristi društvene mreže za pokretanje novih inicijativa. Najčešće korištene društvene mreže prikazane su Grafičkom 5. Ispitanici od ponuđenih mreža najčešće koriste Facebook, njih 142 (51 %), potom slijedi Instagram 44 ispitanika (15 %), te Twitter njih 20, (7 %).

Grafički prikaz 5.: Prikaz odgovora na anketno pitanje: Kada je u pitanju društveni angažman, koje društvene mreže koristite?

Grafički prikaz 6.:
Prikaz odgovora na
anketno pitanje: Jesu
li društvene mreže
efikasne i učinkovite
kada je u pitanju or-
ganizacija društvenog
aktivizma?

O učinkovitosti društvenih mreža u vezi s organizacijom društvenoga aktivizma, najveći broj ispitanika, njih 128 (56 %), djelomično se slaže, dok se 84 (36 %) ispitanika u potpunosti slaže da društvene mreže mogu biti učinkovite u organizaciji društvenoga aktivizma, što je prikazano Grafikonom 6.

Mal broj ispitanika, njih 6 (3 %), ne slaže se po pitanju učinkovitosti društvenih mreža u pitanju organizacije društvenoga aktivizma. Ispitanici koji se slažu s navedenim spadaju u dobnu skupinu 25 – 49 godina, te su svi korisnici društvenih mreža. Prednost društvenih mreža jest mogućnost izravne komunikacije i interakcije u realnome vremenu, pristup je otvoren i jeftin, brza protočnost informacija, vidljivost, dvosmjerna komunikacija, ali snaga društvenih mreža još nije prepoznata od samih korisnika mreža.

ZAKLJUČAK

Civilno društvo predstavlja kompleksno, nejasno i ograničeno područje među državom, tržištem i obitelji koje djeluje s ciljem promicanja zajedničkih interesa. Organizacije civilnoga društva imaju mal udio društvenoga prostora i pokušavaju se povezati s ostalim organizacijama i sektorima unutar društva. Internet kao medij sve se više koristi te svakim danom ima sve više lojal-

nih korisnika, čak i onih koji posluju samo putem njega. Organizacije civilnoga društva i neprofitne organizacije moraju to iskoristiti i okrenuti svoje djelovanje na interaktivnu, dvosmjernu komunikaciju. Aktivno građansko sudjelovanje ne znači samo interakciju među građanima, organizacijama civilnoga društva i lokalnom upravom, nego zahtijeva smislenu i odgovornu suradnju te partnerstvo svih uključenih dionika. Društvene mreže sve više postaju poveznica politike, građanskih inicijativa i interneta. Očekuje se da će internet i u budućnosti imati sve veću ulogu pogotovo kada je riječ o pokretanju društvenih inicijativa građana.

Primjer Arapskoga proljeća gdje su se građani udružili preko interneta i u konačnici promijenili politički sustav u svojim državama, pokazuje nam kako su i neeuropski građani tako uspješni pozitivno utjecati na politiku u svojoj zemlji. Društvene promjene stavljaju pred građane i civilno društvo velik izazov. Internetski mediji, posebno društvene mreže, zahvaljujući mogućnosti interaktivne komunikacije na određeni način pospješuju i olakšavaju politički aktivizam kod građana. Sve ubrzaniji razvoj interneta, broj, kvaliteta i raznovrsnost dostupnih informacija, kao i brzina kojom se poruke distribuiraju, stvaraju proturječne promjene u društvu: javljaju se nove forme i tehnologije komuniciranja, s jedne,

ali i moguća kriza u tradicionalnim medijima, s druge strane. Informatički napredak i napredak društvenih mreža uvelike otvara pristupe i proizvodnju vijesti većemu broju korisnika. Istraživanje je pokazalo da građani najviše sudjeluju glasovanjem na izborima i djelomično potpisivanjem peticija, dok je preko društvenih mreža to zanemarujuće. Stoga je vrlo važno nastaviti istraživati i analizirati korelaciju između društvenih mreža i građanskoga aktivizma te koristiti radove i analize na ovu temu da bi se u budućnosti nastavila istraživati. Time se otvara mogućnost primjene teorija i analiza u praksi u području sociologije, političkih znanosti, socijalne povijesti i socijalne psihologije.

LITERATURA

- Alić, S. (2009.). *Globalno selo. Filozofska istraživanja* 113, God. 29 Sv. 1 / Čović, Ante (ur.). Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, str. 51-61.
- Beck, U. (2005.). *Moć protiv moći u doba globalizacije*, Zagreb, Školska knjiga
- Bežovan, G. (2005.). *Civilno društvo*, Zagreb: Nakladni zavod Globus,
- Bežovan, G., Zrinščak, S., Vugec, M. (2005), *Civilno društvo u procesu stjecanja povjerenja u Hrvatskoj i izgradnje partnerstva s državom i drugim dionicima*, Zagreb: CERANEO i CIVICUS, www.ceraneo.hr
- Bilandžić, M. (2014.). *Sjeme zla: Uvod u studije terorizma*. Zagreb: Despot Infinitus
- Castells, M. (2002.). *Uspon umreženog društva*. Zagreb, Golden marketing
- Franc i sur. (2007.). *Građanski aktivizam u Hrvatskoj. Društvena istraživanja*, Vol. 16 (1-2) 111 -132
- Franc, R., Šakić, V., Maričić, J. (2007.). *Građanski aktivizam u Hrvatskoj, Društvena istraživanja*, Vol.16., No. 1-2 (87-88)
- Gutmann, A. (1998.). *Freedom of Association*. Princeton: Princeton UP
- Ilišin, V. (2002.). *Mladi i politika. Mladi uoči trećeg milenija*, Zagreb, IDIZ
- Ilišin, V. (2006.). *Mladi između želja i mogućnosti. Položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke županije*. Zagreb
- Jenkins, H. (2006.). *Convergence Culture: Where Old Media and New Media Collide*, New York University Press, New York i London.
- Krolo, K., Puzek, I. (2014.). *Uporaba internetskih društvenih mreža i participacijske dimenzije društvenog kapitala mladih na primjeru facebooka, Društvena istraživanja* Zagreb, god. 23., br. 3., str. 383-405
- Lamza Posavec V. (2015.). *Mjerenje javnosti. Metodološki i analitički pristupi istraživanju javnoga mnijenja*, Zagreb, Biblioteka studije – Knjiga 21. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
- Lovnik, G., (2014.). *Bilješke o teoriji medija nakon Snowdena*, Libra Libera (35), str. 111-118
- Lesser, I. (1999.). *Countering the New Terrorism*. Santa Monica, CA. RAND
- McLuhan, M. (2008.). *Razumijevanje medija*, Zagreb: Golden marketing.
- Mendeš, I. (2006.). *Mladi u civilnom društvu i lokalnoj zajednici. Položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke županije*. Zagreb: IDIZ.
- Mesarić, M. (2005.). *Informatička revolucija i njezin utjecaj na stvaranje informatičke, mrežne, globalne ekonomije. Ekonomski pregled*, 56 (5-6), 389-422
- Norris, P. (1999.). *Critical Citizens. Global Support for Democratic Governance*. New York: Oxford University Press.
- Petrić, D. (2008.). *Upravo počinje peta revolucija, Jutarnji list*, <http://www.jutarnji.hr/clanak/art-2008,4,19,,116560,jl> (28. 4. 2008.).

Perišin, T. (2004.). Profesionalni kriteriji selekcije vijesti i utjecaj javnosti, *Politička misao*, 41 (1): 85-93.

Shirky, C. (2008.). *Here comes everybody: The Power of Organizing Without Organizations*, Penguin Press HC.

Stamenković, S., Milenković, V. (2014.). Novinarstvo između služenja javnosti i povlađivanja ukusu publike, *In medias res: časopis filozofije medija*, Vol. 3 No. 5. Rujan 2014.

Šalaj, B. (2012.). Civilno društvo i demokracija: što bi Tocqueville i Putnam vidjeli u Hrvatskoj?, *Analiza Hrvatskog politološkog društva: časopis za politologiju*, Vol. 8 No. 1. Siječanj 2012.

Vujadinović, D. (2008.). Civilno društvo i politička kultura, *Filozofska istraživanja*, 109 god. 28 Sv. 1 (21–33)

Whiteley, P. Seyd, P., Pattie, C. (2003.). Citizenship and civic engagement attitudes and behaviour in Britain, *Political studies*, Vol. 51, 443-468

Zirojević Fatić M. (2014.) Terorizam, Međunarodni pogled, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd

INTERNETSKI IZVORI:

<http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/initiatives/successful>

<http://ec.europa.eu/citizens-initiative/public/basic-facts?lg=hr>

European Commission (2013.). *Guidelines for EU Support to Civil Society in Enlargement Countries 2014-2020*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/civil_society/doc_guidelines_cs_support.pdf

INFLUENCE OF SOCIAL NETWORKS ON CIVIC ACTIVISM AND DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY

ABSTRACT

The evolution of digital technology has opened the door to new means of creating and passing information in various forms with the help of new media. Civil society often takes over public services that the state does not or cannot provide, and serves as a sort of corrective for state institutions, especially if the institutions are weak or ineffective. Such social changes are a great challenge to citizens and civil society. Due to their potential for interactive communication, online media, and particularly social networks influence the development of political activism. The transition from conventional media (newspaper, television) to unconventional (internet, social networks) enables the decentralisation of communication, hinders restrictions and control as well as makes the exchange of opinion and information widely accessible. Through social networks, citizens are allowed to participate in public discourse, present their opinions and thoughts, and discuss political and social matters. Once seen as pure passive consumers, the viewers now become active participants as citizens – the source of information (Perišin, 2010), which has a great impact on the interaction between citizens as well as the development of critical thought. The very advancement of technology and the evolution of social networks enable easier networking and encourage certain civic initiatives. This in result opens up new possibilities for the strengthening of the civic initiative's potential for citizen mobilisation towards participating in socially beneficial programs and projects as well as opening up new space for the support of civil society. The purpose of this paper is to investigate how the use of Internet media, i.e. social networks, affect and stimulate the development of civic activism and civil society.

Keywords: new media, social networks, civic activism, civil society